

Näkyvä käytös on vain osa kertomusta

Psykopatiaa tarkastellaan genetiikan ja aivotutkimuksen näkökulmasta ja laaditaan mittareita sen arvioimiseksi, mutta todellisuus on paljon mutkikkaampi ja vivahteikkaampi. Kukaan lastenpsykiatrin työssäni näkemäni lapsi ei ole asettunut selvästi mihinkään lokeroon, vaan jokainen heistä on ollut yksilöllinen. Muutamalla lapsella on ollut tunnekyllmyyden ja sadismin piirteitä, ja ne ovat usein merkinneet varauksellista ennustetta. Jos lapsi nauttii viattomien luontokappaleiden kiduttamisesta, jokin on pahasti vialla hänen psyykessään.

Antisomiaalisia, ”käytöshäiriöisiä” lapsia – lähinnä poikia – olen nähnyt kymmenittäin. Vaikka häiriön oireisiin kuuluvat sellaiset diagnoosiluettelon piirteet kuten varastelu, valehtelu, ilkeiden tekeminen ja joskus väkivaltaisuus, lapsen sisäinen psyykinen maailma, hänen perhesuhteensa ja aikaisemmat elämänvaiheensa ovat aina ainutlaatuisia. Joskus käytökselle on voinut löytyä psykodynaamisesti ymmärrettävä selitys, esimerkiksi äärimmäinen yksinäisyys ja kokemus siitä, että kukaan ei rakasta eikä edes huomaa. Silloin ilkeältä ja piittaamattomuus voivat olla viimeinen yritys saada ihmiset havahtumaan. Antisomiaalisuudessa voi silloin nähdä toivon: ehkä kannattaa vielä yrittää (Winnicott 1965).

Joukkoon on mahtunut myös lapsia, jotka jo varhain ovat alkaneet rikkoa sopivan ja hyväksyttävän käyttäytymisen rajoja. He ovat röyhkeitä ja ylimielisiä ja joutuvat jatkuvasti konflikteihin sekä auktoriteettiasemassa olevien aikuisten että ikätoveriensä kanssa. Toiset heistä ovat taitavia manipuloojia, mikä voi tuottaa uskomattomia tuloksia erityisesti silloin, jos he ovat verbaalisesti lahjakkaita ja ulkomuoto on edullinen. Silloin voidaan puhua lapsuusiän narsistisesta problematiikasta.

Muutammat vanhemmat katsovat lastensa tekemisiä ruusunpu-naisten lasien läpi ja näkevät ongelmien syiden olevan aina muualla kuin lapsessa tai heissä itsessään. On myös vanhempia, jotka tekevät voitavansa lapsen käytöksen muuttamiseksi ilman mainittavia tuloksia. Nämä kysymykset nostavat esiin ikuisen kiistan siitä, miten sallivasti tai rajoittavasti lasta tulisi kasvattaa.

Oireiden rajuus ei läheskään aina korreloi ongelman vakavuuteen. Tämä pätee varsinkin kaltoinkohdeltuihin ja traumatisoituneihin lapsiin ja nuoriin. He voivat olla aggressiivisia ja arvaamattomia, mutta olojen rauhoittuminen esimerkiksi onnistuneen sijoituksen jälkeen voi parantaa asioita nopeasti. Rauhoittuminen liittyy turvallisuudentunteen paranemiseen, joka seuraa olojen vakiintumista ja arjen ennakoitavuutta. Sama ilmiö näkyy YouTuben lukuisissa videoissa löytökoirista, jotka ovat surkeita, vihaisia ja pelokkaita kunnes asettuvat uusiin ja parempiin oloihin. Ihmislapsen vertaaminen eläimeen voi tuntua kohtuuttomalta, mutta ilmiö on perustaltaan sama. Psykopatiatutkimuksen uudet tuulet tuovat esille varhaislapsuuden kielteisten elämänkokemusten kauaskantoisen merkityksen.

Läpeensä ”pahaa” lasta tai nuorta en ole vielä koskaan tavannut, kylläkin monta sellaista, joihin tuntemani hoitomuodot eivät ole tehonneet. Eräs lasten ja nuorten mielenterveystyön hienoimpia puolia on sen yllätyksellisyys. Poika, jonka monin tavoin huolestuttava käytös on johtamassa sijoitukseen kodin ulkopuolelle, luopuukin yllättäen rakkaaksi käyneestä mutta vahingollisesta kaveripiiristään ja keskittyy koulunkäyntiin. Toinen suurissa vaikeuksissa oleva nuori löytää tunteilleen ilmaisukanavan musiikista ja kirjoittaa joukon koskettavia ja henkilökohtaisia tekstejä. Aivan mahdottomalta ongelmatapaukselta paljastuu vaikea kielellinen erityisvaikeus, johon saatu kuntoutus muuttaa hänen käytöstään totaalisesti.